

Motmæle

Motmæle

En antologi til Kjersti Ericsson,
Cecilie Høigård og Guri Larsen

Liv Finstad og Heidi Mork Lomell (red.)

NOVUS FORLAG
OSLO 2014

© Novus AS 2014.

ISBN 978-82-7099-749-7

Omslag: Geir Røsset

Foto: Gard Andreas Frantzen

Trykk: Interface Media AS, Oslo

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Forord

Motmæle – denne antologien til Kjersti Ericsson, Cecilie Høigård og Guri Larsen kunne knapt hatt en annen tittel. Både hver for seg og samlet representerer Kjersti, Cecilie og Guri det beste innen kritisk kriminologi. Rådende virkelighetsbeskrivelser og forestillinger utfordres, og nye forskningstemaer belyses med empirisk grundighet og teoretisk fantasi. De går aldri på akkord med det vitenskapelige håndverket, og publikasjonene henvises ikke til innvortes bruk i academia, men når ut til den brede offentlighet.

”Lytt nøye på det makta teier om”, sa Arnljot Eggen. Kjersti, Cecilie og Guri har hver for seg vist hvordan en lydhør forsker med et brennende hjerte kan frambringe viktig kunnskap ikke bare for faget, men også for de som vanligvis ikke kommer til orde; utsatte og utslåtte grupper. Deres meritter har ofte gitt ubehagelige innsikter om retts- og velferdsstatens baksider, bakgater og grenser.

I sitt virke har de vist at samfunnsmessig aktualitet, engasjement og betydning utmerket godt kan kombineres med vitenskap av høy internasjonal klasse. Kjersti, Cecilie og Guri har i sine måter å ta vitenskapelig til motmæle på, vært forbilder og læremestre for svært mange yngre etterfølgere. De er også høyt verdsatt av kollegaer som tilhører samme generasjon. I denne antologien har 35 forfattere skrevet 29 kapitler inspirert av Kjerstis, Cecilies og Guris vitenskapelige virksomhet.

De tre professorene ruver på sine respektive forskningsområder. Deres publikasjonslister er lange, svært lange. I dette forordet gir vi noen få stikkord om hver av dem i den rekkefølgen som fødselsdatoen tilsier – de er født med få ukers mellomrom, fra slutten av 1943 til begynnelsen av 1944.

Guri Larsens forfatterskap er preget av allsidighet: innvandrings- og flyktningpolitikk, vold blant unge menn med innvandrerbakgrunn, utviklingen av barnevernlovgivning, møte mellom skole, barn og foreldre med innvandrerbakgrunn, dyrevern og i de senere årene øko-global kriminologi. Guri har gitt viktige bidrag på et forskningsfelt som noen finner grunn til å harselere over. Men det er intet muntert over privat eller industriell dyremishandling, og det Guri representerer er tankevekkende sivilisasjonskritikk. Den røde forskningstråden er forholdet mellom samfunnsvern og utsatte grupper. I Guris arbeider er det lett å se at hun har en grunnleggende rettferdighetssans og etisk bevissthet når noe står på spill – og det gjør det på hennes forskningsområder. Særlig innen øko-global kriminologi

har hun vært en pioner. Det øko-globale forskningsområdet er tverrvitenskapelig; det består av biologer, matematikere, veterinærer, filosofer og mange flere. Guri har bidratt til å dyrke fram kriminologiens spesifikke bidrag. Som ekspert på ulike former for sosial kontroll er det særlig *der* det er viktig å samle egen empiri og arbeide teoretisk slik at det blir original forskning. Guri har følgelig vist at det finnes andre måter å begrense overgrep mot dyr på enn ved å ta utgangspunkt i skrekkehistorier om hva mennesker er villige til å utsette dyr for, der den selvsagte løsningen er strengere straffer.

Et gjennomgangstema i Cecilie Høigårds forfatterskap er meningsdannende prosesser og de ulike institusjonelle "svarene" som følger av hvordan sosial atferd kan kategoriseres på forskjellige måter. Hun har tatt for seg grunnlagsproblemer i kriminologi – ikke minst selve kriminalitetsbegrepet – kriminologiens idéhistorie, kriminalstatistikk, prostitusjon, storbyliv, politi, graffiti. Et bærende element i forfatterskapet er analyser av sammenhenger mellom mentale, sosiale og materielle strukturer. Cecilie representerer dessuten noe så uvanlig som en brobygger mellom den tradisjonelle kløften mellom kriminologer som arbeider primært enten med kvalitative eller kvantitative metoder. Hun har bygget bro over denne kløften i sin egen forskning og vist hvordan de to tradisjonene kan berike hverandre. Cecilie har i flere sammenhenger fanget opp nye forskningsområder før de ble tematisert i offentligheten og i forskningen, som prostitusjon og graffiti. Som redaktør for *Kvinnens skyld. En nordisk antologi i kriminologi* sammen med Annika Snare (første gang utgitt i 1983) var hun en tidlig initiativtaker til det som skulle bli nordisk kjønnsforskning i kriminologi. Cecilie har i flere tiår vært redaktør for det tverrfaglige tidsskriftet *Materialisten* som er et viktig forum for forskningsformidling for kriminologer og rettssosiologer.

Store deler av Kjerstis Ericssons forskningsvirksomhet tar for seg den samfunnsmessige og institusjonelle håndteringen av barn og ungdom, særlig av "samfunnets stebarn" – barn som av ulike grunner er utsatt, ikke bare for myndighetenes eller private organisasjoners søkelys, men også for fordømmende reaksjoner fra "folk flest". Og som det foreløpig siste forskningsfokuset; analyser av de offentlige granskningene der barnevernsinstitusjoner i Norge har blitt satt under lupen. Kjersti er blant annet opptatt av hva slike granskninger kan fortelle om nåtidens forhold til fortidens sjokkerende hendelser. I det faglitterære forfatterskapet har Kjersti brukt sosialhistoriske og kriminologiske perspektiver for å øke forståelsen for kategoriseringer innen blant annet psykiatri og barnevern, noe som har bidratt til nye forståelser av "avvik" og "normalitet". Klasse og klasserelasjoner, kjønn, seksualitet og kjønnsrelasjoner er gjennomgående temaer og anvendes for å forstå psykiatriens og barnevernets utvikling og innebygde spenninger. Man kan godt si at Kjerstis forfatterskap var preget av interseksjonalitet før dette ble et begrep i akademia. Kjersti har dessuten bedrevet en tosporet forskningsformidling; hun skriver både fag- og skjønnlitterært, og har utgitt flere

diktsamlinger og romaner. De skjønnlitterære utgivelsene er ofte inspirert av forskningsprosjektene hun har gjennomført.

Selv om Kjersti, Cecilie og Guri har ulike forskningsinteresser og fagprofiler og derfor ikke kan sies å tilhøre den samme kriminologiske bås, er det viktige fellesnevnerne. Hovedpersonene i arbeidene deres er ulike grupper ”fremmede” eller utsatte grupper som sjelden kommer til orde i samfunnsdebatten – enten det er prostituerte, gaternalere, krigsbarn, barnevernsbarn, flyktninger eller dyr. Det empiriske materialet de innhenter og bygger på er ofte imponerende omfattende. De tar for seg – inntil de selv skrider til verket – tause og tatt-for-gitte fenomener og felt med en sjelden iakttakelses- og innlevelsessevne. De er kjent for å nærme seg nye sensitive forskningstemaer med følsomhet og dyp respekt for informantene – også når disse finnes i arkiver.

Evnen til samfunnsmessig kontekstualisering er neste fellesnevner; vi møter ikke tre nærsynte akademikere som holder seg innenfor snevre og konvensjonelle fortolkningsrammer – i stedet har de brukt konkrete fenomener og forhold som lupe som forstørrer de mer overordnede samfunnsmessige prosesser og endringer. Slikt blir det god, og også utfordrende, samfunns- og sivilisasjonskritikk av.

Kjersti, Cecilie og Guri er glimrende skribenter. De representerer vitenskapelig fantasi ikke bare med hensyn til hvilke forskningsområder de har tatt for seg, men også fantasi i måten forskningen formidles på. Den kreative formidlingsvilje og -evne har vært sentral for dem alle, noe som har resultert i at ubestridelig faglig kvalitet har blitt koblet med leservennlighet. Alle tre har dessuten skrevet bøker som har fått klassikerstatus, som Kjerstis *Den tvetydige omsorgen. Om sinnsykevesenets historie – et sosialpolitisk eksempel* (1975), Cecilies *Gategallerier* (2002) og Guris *Brødre* (1992).

Ved siden av sine egne vitenskapelige karrierer har de i tillegg prioritert å være akademiske miljøbyggere. Kjersti, Cecilie og Guri har alltid arbeidet for at det skal gro i deres fotspor, og at de som kommer etter skal trække opp nye stier. De har raust åpnet mange rom for yngre forskere og aldri trukket opp stigen etter seg. Med denne antologien takker vi Kjersti, Cecilie og Guri for alt de har bidratt med så langt, og ønsker lykke til videre. Dere ruver!

Og ruver gjør også denne antologien, både når det gjelder volum og tematisk bredde. Svært mange har ønsket å bidra, både tidligere studenter og stipendiater og nåværende og tidligere kollegaer og samarbeidspartnere, både i og utenfor Norge. Vi har bidrag fra Sverige (Flyghed, Lander, Tham og von Hofer samt Uhnoo), Danmark (Christensen), Island (Bragadóttir) og Grønland (Lauritsen) foruten 22 bidrag fra Norge.

I stedet for en tematisk inndeling har vi valgt en alfabetisk. Med tre jublanter med stor bredde i sine forfatterskap har vi endt opp med en antologi som gjenspeiler dette. Mange av bidragene går på tvers av jublantenes respektive forskningsområder, og flere bringer til torgs nye perspektiver på etablerte temaer i

kriminologien. Bidragene er preget av både alvor og lekenhet, noen er personlige, andre mer akademiske. Noen gir oversikter, andre peker fremover. Samlet viser de hvordan jublantene har inspirert kollegaer og studenter, både teoretisk og empirisk. Vi håper det vil glede jublantene at flere av bidragene ikke så lett lar seg plassere. I stedet for å tvinge bidragene inn i forhåndsdefinerte båser, har vi derfor – i jublantenes ånd – latt hvert bidrag få stå på egne ben. Slik lar vi bidragsyterne ta til motmæle mot etablerte inndelinger og tradisjoner.

Vi gjør imidlertid ett unntak fra alfabetiseringen; Annick Prieurs bidrag kommer først. Hennes bidrag er viet en analyse av forfatterskapene til Kjersti, Cecilie og Guri og egner seg derfor godt som en introduksjon til og diskusjon av jublantenes kriminologiske virke.

Vi ønsker Kjersti, Cecilie og Guri – og alle andre – god lesning. Antologien viser at det gror etter dem! Mange av bidragene er skrevet med uttalt ambisjon om å bringe deres perspektiver videre. Og om jublantene skulle ønske å ta akademisk til motmæle når de har lest denne boka – motmæle i betydningen å reflektere over, utforske videre og gjerne debattere de skrevne ord – vil det bli imøtesett med interesse. Slik anerkjennes både jublantene og bidragsyterne, og slik utvikles og utfordres faget og forskningen.

Oslo i februar 2014

Liv Finstad og Heidi Mork Lomell
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo

Innhold

Forord	v
ANNICK PRIEUR: <i>Den kulturkriminologiske Osloskolen: Fortellinger om krenkelsler og verdighet</i>	9
ELISIV BAKKETEIG OG RAGNHILD HENNUM: <i>Status 15 år etter: Hva bestemmer utfallet av saker om seksuelle overgrep mot barn?</i>	21
RAGNHEIÐUR BRAGADÓTTIR: <i>Voldtægt – eller ej?</i>	39
MIKKEL JARLE CHRISTENSEN: <i>Skabelsen af det moderne skandinaviske politi. Udkast til en komparativ historisk sociologi</i>	49
NILS CHRISTIE: <i>Against abstractions</i>	63
JANE DULLUM: <i>Rettspsykiatrisk sakkyndiges rolle i forvaringssaker</i>	67
EVELYN DYB: « <i>Det har jo ordna seg</i> ». <i>Hjemløse fangers konstruksjon av en bolig</i>	83
RUNE ELLEFSEN: <i>Politisk mobilisering og represjon: Kontroll av grønne protestbevegelser</i>	101
DAG ELLINGSEN OG ULLA-BRITT LILLEAAS: <i>Jo mere vi er sammen</i>	121
JANNE FLYGHED: <i>Privat område? Revisionsbyråers och säkerhetsföretags polisarbete</i>	131
EVY FRANTZSEN: <i>Ole Møller. f. 1945 i Upernavik, Grønland, d. 2012 i København, Danmark</i>	147
HEDDA GIERTSEN OG MARTE RUA: <i>Å bli synlig – som hva? To eksempler på utstøting og integrering i det norske samfunnet: Tatere og narkotikabrukere</i>	161
ELISABETH HESSELBERG: – <i>Hun var jo bare én femti høy, og liten og spinkel. Om offerbegrepet i voldelige lesbiske parforhold</i>	183
ANETTE BRINGEDAL HOUGE, KJERSTI LOHNE OG MAY-LEN SKILBREI: <i>Kriminologisk kjønnsforskning mellom Norge og verden</i>	201
NICOLAY B. JOHANSEN: <i>Lik rett til å sove for romfolk. Om politisk handlingsrom i rettsstaten</i>	221
PER OLE JOHANSEN: <i>Forbudet mot det jødiske slakteritualet; en antisemittisk trigger</i>	245

NINA JON: <i>Jenter, vold og cowboymaskulinitet</i>	265
INGRID LANDER: «Det går inte an som farmor» – <i>Genus, åldrande och narkotikabruk</i>	277
ANNEMETTE NYBORG LAURITSEN: <i>Fredløs. Kvindelige indsatte i Grønlands anstalter</i>	293
IDA NAFSTAD: <i>Tilgangen til byens offentlige rom: Et spørsmål om makt og motstand?</i>	311
CECILIE BASBERG NEUMANN: <i>Makt, omsorg og den profesjonelles ansvar</i>	327
KAREN-SOFIE PETTERSEN: <i>Å gjøre opp for urett – Oppreisning til tidligere barnevernsbarn</i>	339
MARIANNE SÆTRE: <i>Voldtektsmysteriet og problemet som vandret. Om horisontale tolkninger av statistikk</i>	355
RAGNHILD SOLLUND: <i>Øko-global kriminologi og feltets berettigelse eksemplifisert ved en empirisk studie</i>	381
ELISABETH GORDING STANG: <i>Et barnevern i skvis mellom barnelov og barnevernlov</i>	399
HENRIK THAM OCH HANNS VON HOFER: <i>Politikerna, kriminologerna och kriminalpolitiken i Sverige och USA</i>	419
MORTEN TØNNESSEN: <i>Statistikerens guide til utopia II. En demografisk analyse av øko-visjoner om befolkningsnedgang i det tredje årtusen</i>	435
SARA UHNOO: <i>Genus i rätten: gestaltningar av kvinnors brottslighet tillsammans med män i mordbrandsdomar</i>	455
KARIN WIDERBERG: <i>Timeregnskapets Akademia. En institusjonell etnografisk studie av et styringsinstrument</i>	477
Forfatterpresentasjoner	493